

ערך גיא עינת – רכז צמי"ד דר"ג

מיניות בקרב אוכלוסיות חריגות.

מבוא:

התנהגות מינית הנה חלק נורמטיבי בהתנהגות האנושית. לכל בני האדם צרכים מיניים מלידתם ועד מותם. זוהי זכותם הבלתי ניתנת לערעור והמעוגנת בחוק של כל בן אנוש, יהיה אשר יהיה מצבו הנפשי, השכלי והגופני. אדם מוגבל, נכותו היא פעמים רבות גם פסיכו-סקסואלית. אין אמנם קשר בין התפתחות פיזיולוגית לנכות, אך הקשר הוא בין האדם לסביבה. הסביבה מעקבת את התפתחות הלמידה המינית התקינה אצל האדם המוגבל. אנשים רבים חשים, שבגלל הפיגור השכלי או מוגבלות אינטלקטואלית, יש להתייחס לחריגים כאל אנשים עם יכולת ואינטליגנציה של ילדים. הם מאמינים שיש להגן על המפגרים מפני מין, כשם שאנו מגנים על ילדים מפני נושא זה. גישה זו פוגעת בזכויותיהם של האנשים בעלי הפיגור השכלי ומותירה בידיהם מגוון מצומצם של חוויות מיניות, שאינו מאפשר התבגרות מינית נורמאלית. לאנשים בעלי נכות יש צרכים מיניים, תחושות מיניות ופוטנציאל מיני, כמו לכל אחד אחר.

התפתחות מינית של האדם הלוקה בשכלו:

המעבר מילדות לבגרות, הכרוך תמיד בקשיים, קשה אף יותר לאדם הלוקה בשכלו. אצל צעירים רבים בעלי ליקויים שכליים יש סימני התבגרות חיצוניים רגילים, אך חסרים להם הכשרים השכליים להתמודד עם דרישות הסביבה ועם רצונם בעצמאות. הדחף המיני אצל אנשים בעלי נכות אינו שונה מזה של הלא - נכים, אולם החברה מגיבה כלפי צרכים אלו במבוכה ואי קבלה. מעצם הגדרת הנכות ברור כי הסתגלותו החברתית של האדם הנכה פגומה. ניתן לראות כי מלבד ליקויי הקוגניטיביים, הופעתו החיצונית השונה, כמו גם כישוריו המוטוריים, הנופלים משל בני גילו, כל אלו, מהווים מכשול בהשתלבותו בקבוצת בני גילו. הנכה מוצא עצמו מבודד מבחינה חברתית. בגיל ההתבגרות עלול פעמים רבות הנכה למצוא עצמו מנוצל מינית על ידי ילדים, נורמאלים, שיחקרו ויבדקו את גופו כדרך לסיפוק סקרנותם. רצונו להיות אהוד, וחוסר מודעותו למקובלות חברתית, יהפכו אותו לקורבן נח, זמין, ואף משתף פעולה. בנוסף לכך, לרוב הנכים המתבגרים יש מעט הזדמנויות לספק את סקרנותם ויצרם המיני, דבר המגביר את סיכוייהם ליפול קורבן לניצול מיני. לעיתים הם ישתפו פעולה וזאת במטרה לזכות בתשומת לב או בהכרה חברתית.

דגם להסתגלות מינית של האדם הנכה:

- לאנשים נכים יש לוח זמנים משלהם להתפתחות. טבלת הזמנים כוללת את אותן אבני דרך התפתחותיות של האוכלוסייה הרגילה - אך במועד שונה.
- לכל אדם נכה יש זכות לממש את מלוא יכולתו הפוטנציאלית, גם אם הדבר כולל סיכונים, מכשולים וכישלונות, כחלק מתהליך הגדילה.
- נחוצים אווירה חמה ומשפחתית וכן הדרכה והכוונה לאורך כל החיים על מנת להשיג התפתחות מרבית.

התעללות וניצול מיני של אוכלוסיות חריגות.

פגיעה מינית מהווה אירוע טראומטי שיכולות להיות לו השלכות פסיכולוגיות, רגשיות, חברתיות והתנהגותיות בטווח הקרוב והרחוק, בתחומי חיים שונים של הנפגע. אוכלוסיית האנשים בעלי נכות נמצאת בסיכון גבוה פי 2-4 לפגיעות בכלל ופגיעות מיניות בפרט. ניתן להציע מספר גורמים העשויים להסביר מדוע אוכלוסיית הנכים חשופה יותר להתעללות וניצול מיני:

- עברייני מין עלולים לחשוב כי בטוח יותר להתעלל באדם חריג, היות והוא לא ידווח על כך, או שדיווחו ישמע לא אמין.
- היעדר יכולת להתקשרות מילולית אצל חלק גדול מהאוכלוסייה החריגה, מקשה על אפשרות גילוי הניצול וחקירתו ומהווה יתרון לאדם המבקש לנצל אוכלוסייה זו.
- אנשים מפגרים אינם מקבלים מידע והכנה על אודות התעללות מינית, שלא כמו האוכלוסייה הרגילה ולפיכך יתקשו בזיהוייה ובהימנעות ממנה.
- ילדים ובוגרים חריגים תלויים בגורמים מטפלים רבים העלולים לנצל את תלותם, ולהתעלל בהם מינית.
- ילדים ובוגרים חריגים זוכים לרב, לפחות חיבה ולמעט הדדיות ביחסיהם עם בני המשפחה והחברים. לפיכך, הם עלולים לקבל ברצון כל גילוי של תשומת לב וידידות, גם אם הדבר יוביל לקיום יחסי-מין.
- הקשר הרגשי החזק הנוצר בין האדם הנכה לבין המטפל בו עלול להוביל לחוסר אבחנה ומודעות בין ניצול מיני לבין מצבים של אהבה ונתינה.

תכניות לחינוך חברתי-מיני לאדם החריג:

ההתפתחות החברתית-מינית של אנשים בעלי נכות קשה יותר ממה שהיא אמורה להיות, בגלל סיבות תרבותיות. התפתחות זו גם מסובכת יותר מחמת היעדר מידע בנושאים אלה. בחברה, יש חשיפה רחבה מגיל צעיר, למסרים מיניים המוצגים בתקשורת. ילדים רגילים לומדים על הנושא באופן מקרי. הנכה מוצא עצמו מתקשה לקבל, להבין ולפרש נכון מסרים אלו. ילדים בעלי נכות שכלית אינם מסוגלים על פי רב ללמוד דברים על דרך המקרה וזקוקים ללימוד מכוון בנושאים

רבים כמו גם בנושא המיניות. ההתנהגות החברתית מוכתבת על ידי קשרי גומלין עם הסביבה. בוגרים בעלי נכות חשים עצמם פעמים רבות בודדים, מתוסכלים ושואפים נושאות לקשר חברתי. חוסר במיומנויות בסיסיות מחד וחוסר הדרכה מתאימה מאידך, מהווים את אחד הגורמים להתנהגויות בעייתיות בקרב בוגרים בעלי נכות ועלולים לחשוף אותם לניצול מיני.

צרכים ספציפיים בחינוך המיוחד:

- קשיים בקליטת נורמות חברתיות.
- קשיים בתקשורת מילולית.
- קשיים בהתמודדות עם מצבי תסכול.
- קשיים ברכישת ידע באופן עצמאי.
- סיכויים גבוהים להיות קורבן לניצול מיני.
- חוסר מודעות לזכויות ולצרכים המיניים..

מטרות לחינוך חברתי מיני לילדי צמי"ד:

- הקניית מידע המתאים לרמתו השכלית וההתפתחותית של האדם הנכה.
- לימוד התנהגות הולמת, כך שתושג הנאה מינית, ללא חשש מסטייה חברתית או ניצול.
- הקניית ההבנה שמין הנו יותר מאשר קיום יחסי מין. לפיכך מודגש נושא המיומנות החברתית, יצירת קשר עם בן המין השני ועם אנשים אחרים.

התכנית באה לעזור בשיפור איכות החיים ובמימוש עצמי של האדם. היא עוזרת בבניית דימוי העצמי ובטחונו העצמי, מלמדת התנהגויות חברתיות מקובלות, ובכך תורמת לשילובו בחברה ולהגנה מפני ניצול מיני. התכנית מדגישה את האפשר, הנעים והיפה ורק לאחר מכן גם את האסור.